

והתיר ממונם לישראל, הרי שהתירה התורה ממונם לישראל וגזילו מותר! אולם בתוס' [שם, ד"ה עמד] כתב שלא התירה התורה אלא בנזיקין בלבד, שאם הזיק שור ישראל לשור עכו"ם פטור ואם שור עכו"ם הזיק לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם, אבל אין היתר לגזולם.

ולמעשה פסק השו"ע בס"י שמח סעיף ב כדעת האוסרים לגזול את הגוי, וז"ל: כל הגונב אפילו שוה פרוטה עובר על לאו דלא תגנובו וחייב לשלם, אחד הגונב ממון ישראל הגונב ממון של גוים, ואחד הגונב מגדול או מקטן.

ונחלקו בחומר איסור גזלת עכו"ם: לדעת רש"י בסנהדרין נו. [ד"ה ישראל] גם לסוברים שגזל עכו"ם אסור זהו רק מדרבנן מפני חילול ה', וביש"ש בב"ק [שם, סי' כ] כתב שגזל העכו"ם אסור מדרבנן בכדי שירחיק עצמו מהכיעור והדומה לו ויאכל וישתה משלו ולא ירגיל עצמו בגנבה וגזלה. וכן פסק הרמ"א באה"ע בריש סי' כח שאם קדש אשה בגזל הגוי מקודשת מפני שאינה צריכה להחזיר רק מכח קידוש ה', ומשמע שהאיסור רק מדרבנן.

אולם לדעת הרמב"ם [פ"א מגניבה ה"א] והטור ומשמעות דברי השו"ע לעיל, והש"ך [שם, א] והנתיבות [שם, א] גזל הגוי אסור מדאורייתא. וכן דעת הח"מ והב"ש [באה"ע שם] שחלקו על הרמ"א.

ב. חיוב השבה בגזל הגוי:

ברמב"ם הלכות גזלה ואבדה פ"א ה"ב מבואר שחייב להשיב את גזל הגוי, וז"ל: ואסור לגזול כל שהוא דין תורה, אפילו גוי עובד עבודה זרה אסור לגזלו או לעשוקו, ואם גזלו או עשוקו יחזיר.

ונחלקו בדעתו: הש"ך [סי' שמח ס"ק א] כתב בדעת הרמב"ם שכפי שאיסור גזלת הגוי הוא מדאורייתא כך חיוב השבה הוא מדאורייתא.

אולם ברמ"א באה"ע סי' כח נראה שאף לסוברים שאיסור גזל הגוי הוא מדאורייתא חיוב השבה מדרבנן, ובאר הנתיבות [שמח ס"ק א] שאף על פי שגזל הגוי אסור מן התורה מכל מקום אין חיוב השבה מן התורה בגזל הגוי, שלא נאמרה מצות "והשיב את הגזלה" אלא בישראל, והרי בישראל גופו אילו לא נאמר והשיב את הגזלה היינו אומרים שאף על פי שעבר על לאו של לא תגזול, האיסור שעשה עשה, ובהשבה אינו חייב, ואם כן בנוכרי, שלא מצינו השבה בתורה, אין חיוב השבתו אלא משום קידוש השם מדבריהם.

הרה"ג ר' חנוך סנהדראי שליט"א ראש הכולל ודיין בבית דין "דרכי משפט"

גזל והטעית הגוי

ראובן, שהינו אזרח ארה"ב, עבר את המכס בארצו מבלי לשלם את המס כנדרש, ולאחר מכן התחרט וביקש לשלם את המס. האם חייב לשלם? או שמא פטור, ואף אסור לו לשלם?

א. איסור גזל הגוי:

באיסור גזילת הגוי נאמר בב"ק בדף קיב: בשם ר' עקיבא מניין לגזל הגוי שהוא אסור, תלמוד לומר - בעבד עברי הנמכר לנכרי - אחרי נמכר גאלה תהיה לו, שלא ימשכנו ויצא, שלא יוציאוהו בית דין מיד הנכרי אלא בגאולה, יכול יגלונו עליו [שיטעה את הגוי ויעשנו כגולם, או שיניח את הנכרי לכפול ולהוסיף לתבוע מה שלא נתן] - תלמוד לומר: וחשב עם קונהו, ידקדק עם קונהו.

ושם בגמ' רב הונא ואמוראים אחרים הביאו מקור אחר לאיסור גזל הגוי: מנין לגזל הגוי שהוא אסור? שנאמר: ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נתן לך, בזמן שהם מסורים בידך ולא בזמן שאינם מסורים בידך. [יש שפירשו דווקא כשהם מסורים בידך להילחם בהם, כגון שבע אומות, אבל בשאר אומות שהם כבושים תחת ידך אסור לך לגזול מהם].

ובאר הרמ"ה [בשטמ"ק שם] שצריכים את שני המקראות, שמעבד עברי לא ידענו אלא כשהנכרי קנה מדעתו והאמין לו שיעבוד עמו ולא יברח, ואם הוא נשמת ממנו יש בזה חילול השם גדול, אבל אם בא לישראל וחוטף, שהנכרי לא האמינו, לא היינו יודעים שאסור. ואם היה נאמר רק שחוטף אסור, לא ידענו בעבד עברי, שאפשר שאינו אלא כמפקיע הלוואתו [כפי שיבואר לקמן].

ואולם יש חולקים, שהנה בב"מ קיא: סבר ת"ק, וכן בירו' [ב"ק פ"ד ה"ג] בשם ר"ג שגזל נכרי מותר, שנאמר: לא תעשק את רעך - ולא נכרי, ועוד נאמר לא תעשק שכיר עני ואביון מאחריך - פרט לאחרים, ולמדים משני הכתובים שבין גזל ובין עושק של עכו"ם מותר.

מקור נוסף להיתר לגזול את הגוי מצינו בספר היראים [סי' קכד] שלמד מדברי הגמ' בב"ק לה. מהכתוב עמד וימדד ארץ ראה ויתר גוים - ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח, כיון שלא קיימו עמד

ערב אחד בשבוע...

ותוך שנה וחצי אתה בקיא בחושן משפט חלק ג'

✓ הכנה למבחני דיינות

✓ מתן דגש לפסקי דין בזמננו

✓ סיכומים בכתב

✓ תעודות יינתנו לעומדים בדרישות הקורס

"דיין" - בית מדרש ללימודי הוראה ודיינות

לפרטים נוספים: 052-7618781

או למייל: yadin613@gmail.com

אולם המרדכי [שם, קנח] כתב שאסור להטעות את העכו"ם, ורק אם העכו"ם טעה מעצמו אין צריך להודיעו על טעותו. והוכיח דבריו מכך שבחולין צד. מבוואר שאסור אפילו לגנוב את דעתם [וכגון לשלוח לגוי חתיכת בשר טריפה ולגרום לו לחשוב שהיא כשרה, אף שלגוי אין נפ"מ ממונית משינוי זה] וא"כ ק"ו שאסור להטעות ולגרום לו להפסיד ממון.

[והנה לדבריו קשה שרב אשי התיר להטעות את המוכס! וייתכן שלמד בגמ' שרב אשי העמיד את המשנה רק אליבא דרבי ישמעאל, שסבר שגזל הגוי מותר, אבל לר"ע אכן אסור להטעות את הגוי. ואח"כ שאלה הגמ' סתירה צדדית בדעת ר"ע אם אסור להטעות מדין גזל או מדין חילול ה']

ושם: אמר שמואל: טעותו מותרת; כי הא דשמואל זבן מכותי לקנא דדהבא במר דפרזלא בד' זוזי, ואבלע ליה חד זוזא. ומשמע ששמואל הטעה את הגוי מחמת שהוי רק הפקעת הלוואתו, וקשה למרדכי שכתב שרק אם טעה הגוי מעצמו אין צריך להודיעו אבל אסור להטעות! וייתכן שלמד שהגוי טעה מעצמו בחשבון הכסף שקיבל ולא ששמואל הטעה אותו, או שלמד בגמ' כהסבר דברי הרא"ש, ע"ש.

ולהלכה: הרמ"א בס"י שמח בסעיף א הביא את שתי הדעות, וז"ל: טעות עובד כוכבים, כגון להטעותו בחשבון או להפקיע הלוואתו, מותר, ובלבד שלא יודע לו, דליכא חילול השם, ויש אומרים דאסור להטעותו, אלא אם טעה מעצמו, שרי.

ובערך לחם כתב שהעולם סומכים על סברה ראשונה, אולם הש"ך [ג] פסק כיש"ש [פ"י ב"ק סי' כ] להחמיר [ועוד הוסיף שגם למקילין זהו רק להטעות בחוב אבל להטעות בדרך מקח אסור, וצ"ב כיצד יבאר את עובדא דשמואל לעיל, ועיין בבאור הרא"ש בעובדא דשמואל].

ד. חיוב השבה כשהטעה את הגוי באיסור:

כתב בספר שער משפט [שמח, ב] שמכיוון שהמרדכי למד איסור הטעיית הגוי מדין גניבת דעת א"כ אם כבר עבר והטעה אינו חייב להחזיר אף לדעת הרמב"ם שסבר שאם גזל הגוי חייב להשיב, שיסוד איסור הטעיית הגוי אינו בכלל איסור גזל.

אולם מצינו חולקים מחמת שני סברות: ביש"ש [שם] דייק מדברי הרמב"ם שהטעיית הגוי אינה אסורה מדין גניבת דעת אלא מדין גזל ממש, וא"כ גם בכה"ג חייב להחזיר לאחר שהטעהו.

סברה נוספת היא דעת היראים [סי' קנד] שחידש שכל איסור גניבת דעת שיש לה נפ"מ לממון נכלל באיסור גניבה, וז"ל: אבל גונב דעת הבריות במידי דממון הוי בכלל ממון ועובר על לא תגנובו. וא"כ גם לדבריו נראה שלסוברים שחייב להחזיר גניבת הגוי ה"ה שחייב להחזיר כשהטעה את הגוי בממון.

והנה לדעת הסוברים שאינו חייב להשיב יש לדון אם מותר לו להשיב או שהוי בכלל דין איסור השבת אבידה לגוי [במקום שאין קידוש ה']. שהנה בסנהדרין דף עו: אמר רב יהודה אמר רב: המחזיר אבידה לנכרי - עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו.

המשך בעמוד אחורי

ובמנ"ח [מצוה קל סוף אות א] כתב שאפילו שאין בגזל הגוי מצות עשה של והשיב את הגזלה מכל מקום חייב להחזיר כיון שעל כל פנים אין הדבר שלו ולא קנהו, וכמו הרבה לאוין שישנם בממון שניתנו לתשלומין אף על פי שאין בהם עשה של השבה, ומוציאים בדיינים, אלא שהמצוה של השבה אינו מקיים, שזו לא נאמרה אלא בישראל שבפרשת השבת גזלה נאמר וכחש בעמיתו, וזה ממעט נכרי.

נמצאנו למדים שהגונב עכו"ם חייב להחזיר את הגזלה לכו"ע, אלא שנחלקו בחומר חיוב זה.

ג. טעותו והפקעת הלוואתו:

במשנה בב"ק קיג. נאמר: אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכיס של גבאין, ואין נוטלין מהם צדקה, אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק, והטעם שחוששים שהמעות שבתבתם הם גזולים. והקשחה הגמ' מדוע אין פורטים מתיבת המוכסים? והאמר שמואל: דינא דמלכותא דינא! אמר רב חנינא בר כהנא אמר שמואל: במוכס שאין לו קצבה; דבי ר' ינאי אמרי: במוכס העומד מאליו.

ובהמשך הגמ' איכא דמתני לה אהא: לא ילבש אדם כלאים אפי' על גבי עשרה בגדים להבריה בו את המכס... ומי שרי? והאמר שמואל: דינא דמלכותא דינא! א"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל: במוכס שאין לו קצבה; דבי ר' ינאי אמרי: במוכס העומד מאליו. ומבוואר שכאשר המלך העמיד מוכס שגובה כדין אסור להבריה ממנו הסחורה.

והנה בהמשך הגמ': ואיכא דמתני אהא: נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין - שהיא של תרומה, שהיא של בית מלך, אף על פי שאינה של תרומה, אף על פי שאינה של מלך; ולמוכסין, והאמר שמואל: דינא דמלכותא דינא! א"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל: במוכס שאין לו קצבה; דבי ר' ינאי אמרי: במוכס העומד מאליו.

והוסיפה הגמ' במקרה זה תירוץ נוסף: רב אשי אמר: במוכס כנעני, דתניא: ישראל וכנעני שבאו לדין, אם אתה יכול לזכהו בדיני ישראל - זכהו ואמור לו: כך דינינו, בדיני כנענים - זכהו ואמור לו: כך דינכם, ואם לאו - באין עליו בעקיפין, דברי ר' ישמעאל; ר"ע אומר: אין באין עליו בעקיפין, מפני קידוש השם. ור"ע, טעמא דאיכא קידוש השם, הא ליכא קידוש השם - באין, וגזל כנעני מי שרי? והתניא: דרש ר"ע כשבא מזפירין: מנין לגזל כנעני שהוא אסור? ת"ל: אחרי נמכר גאולה תהיה לו, שלא ימשכנו ויצא...! אמר רבא, לא קשיא: כאן בגזילו, וכאן בהפקעת הלוואתו [א"ל אביי: עבד עברי - הפקעת הלוואתו הוא! רבא לטעמיה, דאמר רבא: עבד עברי גופו קנוי].

ובאר רש"י [דף קיג: ד"ה בהפקעת הלוואתו] שרב אשי תרץ אליבא דר"ע, שהלכה כמותו, וסבר שיכול לנדור למוכס גוי ולהטעותו מפני שאינו גזל ממנו אלא מפקיע הלוואתו בלבד ובכה"ג מותר לרמותו, ורק כשבא להפקיע מהגוי את עבדו, שגופו קנוי לו, הוי כגזל ואסור להטעותו.

ויש להעיר שדווקא במקרה זה, שאין חשש לחילול ה', שאין הגוי יכול להוכיח שהפירות אינן של תרומה, חידש רב אשי שמותר לרמות הגוי, אבל במקרה הקודם שדנה בו הגמ' שמבריה את המכס ע"י שלובש מספר בגדים לא תרץ רב אשי במוכס גוי מפני שכאשר יש חשש לחילול ה' אין היתר להטעותו או להפקיע הלוואתו.

ומחמת כן היו שקבעו שה"ה שיכול המעסיק להתנות קודם תחילת העסקת העובד שלא יקבל פיצויים וזכויות אחרות הנהוגות ע"פ חוק, ויועיל תנאו כפי שמועיל להפקיע ממנהג ומדין תורה.

אלא שברמ"א בסי' שנו בסעיף ז נאמר: ואפילו למאן דאמר: אומן קונה בשבח כלי, לא נאמר דהרי הוא של אומן ולא של בעלים, דמכל מקום צריך להחזירו לבעלים מכח דינא דמלכותא, דהכי נהיגי עכשיו להחזיר כל גניבה אפילו לאחר יאוש ושינוי רשות מכח דינא דמלכותא.

וכן בסי' רנט כתב הרמ"א בסעיף ז: ואף על גב דמדינא אין חייבין להחזיר באבידות אלו, אם גזר המלך או ב"ד חייב להחזיר מכח דינא דמלכותא או הפקר ב"ד הפקר.

וכתב הש"ך [שנו ס"ק י] ואף ע"ג שהוכחתי דלא אמרינן דינא דמלכותא מה שהוא נגד דין תורתנו, מ"מ דיינין הכי שפיר בלישנא דהכי נהיגי עכשיו, כלו' דגם בישראל נהיגי כן... ופשיטא דיש ביד הדור לתקן תקנות ועוד דגם בדינא דמלכותא הוא כן. ועיין בקצות [סי' רנט ס"ק ג] שהאריך ביסוד זה שבכל אופן שנהגו קהילות ישראל ע"פ דינא דמלכותא מקבל תוקף של תקנת הקהילות, והוא מחייב.

וע"פ זה כתב במנחת יצחק [ח"ו סי' קסז] שהחיוב לשלם את תנאי העסקה הקבועים ע"פ חוק אינו מבוסס רק על מנהג המדינה אלא יש לו תוקף כתקנת בי"ד לקיים המנהג, שדינא דמלכותא בדבר שהינו תקנה נכונה ונהגו הקהילות בו מקבל תוקף של תקנת בי"ד, ולכן לא יועיל תנאי להפקיעו!

והנה בספר תשובות והנהגות [ח"ו סי' רפז] כתב שבכלל התקנה לשלם פיצויים מונח גם שלא יועיל תנאי לבטל, שאל"כ כל מעסיק יתנה שלא ישלם פיצויים ותתבטל התקנה, זהו דווקא כשהמעסיק הוא זה שביקש לחרוג מהמנהג ולהפקיע מהעובד את זכויותיו, אבל אם העובד ביקש מהמעסיק לעבוד באופן לא רשמי ["לעבוד בשחור"] ודאי לא יהיה המעסיק חייב לשלם לו פיצויים.

עוד הוסיף שלגבי מלמדים מועיל תנאי להפקיע זכויות הפיצויים וכד' מחמת שלא התקבל אצל כל מוסדות התורה לשלם פיצויים וממילא אינו נכלל בתקנת בי"ד.

ונראה שלא כדבריו, אלא שאם בחלק נכבד מה"חדרים" נוהגים לשלם פיצויים יש לכך תוקף של תקנה לציבור המלמדים, ואף בחדרים שלא משלמים יהיה ניתן לחייב.

בעניין בעל מוסד שהעסיק עובדים והתנה עימם שלא יקבלו פיצויים וזכויות אחרות הנהוגות ע"פ חוק, ועוד התנה שאם יפוטרו לא יוכלו לתובעו בשום תביעה כספית, האם מועיל תנאו?

במשנה בב"מ דף פג. נאמר: השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב. מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב - אינו רשאי לכופן. מקום שנהגו לזון - יזון, לספק במתיקה - יספק, הכל כמנהג המדינה.

ובגמ': פשיטא! לא צריכא, דטפא להו אאגרייהו. מהו דתימא, אמר להו: הא דטפאי לכו אאגרייכו - אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו בהדאי, קא משמע לן דאמרו ליה: האי דטפת לן - אדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירתא.

ומבואר שבשכירות פועלים [וכן בדינים אחרים] הכל הולך אחר מנהג המדינה, וכן נפסק בשו"ע בסי' שלא.

אלא שכל זה כשלא התנה קודם העבודה, אבל אם התנה במפורש קודם תחילת העבודה מועיל תנאו, וכבמבואר שם באותה משנה:

מעשה ברבי יוחנן בן מתאי שאמר לבנו: צא שכור לנו פועלין. הלך ופסק להם מזונות. וכשבא אצל אביו, אמר לו: בני, אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב. אלא, עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם: על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד.

ולא זו בלבד שמועיל תנאי להוציא ממנהג המדינה אלא שתנאי מועיל אלא אף לשנות מדיני התורה בדבר שבממון:

שהנה במשנה בב"מ צד. נאמר: מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל להיות פטור מלשלם, נושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם. כל המתנה על מה שכתוב בתורה - תנאו בטל, וכל תנאי שיש מעשה בתחילתו - תנאו בטל, וכל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עמו מתחילתו - תנאו קיים.

ובגמרא. אמאי [מועיל התנאי ברישא של המשנה]? מתנה על מה שכתוב בתורה הוא, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל! הא מני - רבי יהודה היא, דאמר: בדבר שבממון - תנאו קיים. דתניא: האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה - הרי זו מקודשת, ותנאו בטל, דברי ר"מ. רבי יהודה אומר: בדבר שבממון תנאו קיים.

העלון מוקדש להצלחת חנה בת דבורה ברוחניות וגשמיות

לתרומות לעלון ולהנצחות

ניתן להתקשר לטלפון:

בית דין צדק

"דרך משפט"

בנשיאות הגרז"נ גולדברג שליט"א
שע"י הכולל להוראה ודיינות

לפרטים וזימון דיונים:

הרב יעקב : 052-7133943

או במייל: yadin613@gmail.com

גזל הגוי והטעייתו [המשך]

ורבים אשר קדשו את ה' והחזירו טעות הגוי בדבר חשוב גדלו והעשירו והצליחו והניחו יתנם לעולליהם. ויש לדון אם כתב שמפסיד דווקא כשמחלל את ה', וכן שמותר להחזיר דווקא כשמקדש את ה', או שניתן ללמוד מדבריו שניתן להחזיר אף באופן שאין על כך חיוב.

העולה מהנ"ל: אסור לגנוב את הגוי, ואם עבר חייב להחזיר. נחלקו הפוסקים אם מותר להטעותו ולהפקיע חובו, ועוד נחלקו לסוברים שאסור להטעותו אם חייב להחזיר לאחר שהטעהו, ויכול לסמוך על הדעה שחייב להחזיר. אם הגוי טעה מעצמו לכו"ע מותר, וא"צ להחזיר לו אא"כ רוצה לקדש את ה'.

ובשו"ע בסימן רסו סעיף א נאמר: אבדת העובד כוכבים מותרת, שנא' אבידת אחיך, והמחזירה- הרי זה עובר עבירה, מפני שהוא מחזיק ידי עוברי עבירה. ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה, הרי זה משובח. ויש לדון שלאחר שזכה בממון שבידו אם יחזיר מרצונו יעבור באיסור זה של השבת אבידה לגוי.

ועי"ש בסמ"ע [ב] שני טעמים לאיסור החזרת אבידה לעכו"ם, ולכאורה שני הטעמים לא שייכים בנידוננו, ועיין בבאר הגולה [שמח, ה] שכתב: ואני כותב זאת לדורות, שראיתי רבים גדלו והעשירו מן טעות שהטעו את הגוי, ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון ולא הניחו אחריהם ברכה,

ערב אחד בשבוע...

ותוד שנה וחצי אתה בקיא בחושן משפט חלק ג'

✓ סיכומים בכתב

✓ מתן דגש לפסקי דין בזמננו

✓ הכנה למבחני דיינות

✓ תעודה תינתן לעומדים בדרישות הקורס

"דין" - בית מדרש ללימודי הוראה ודיינות

לפרטים נוספים: 052-7618781

או למייל: yadin613@gmail.com